

УДК 159.947.331.102.312.-2.

Злочевська Л.С.

Арт-терапія як метод розвитку мотивації до праці у майбутніх фахівців творчих професій

*«Людина повинна мати власний вогонь,
але запалюється вона від іншої людини»*

Володимир Роменець

*«Велике мистецтво твориться найпростішими засобами»
Ле Карбюз'є*

Стаття присвячена проблемі вибору професійного майбутнього фахівцями творчих професій. Розглядається роль мотивації до праці у майбутніх фахівців творчих професій в сучасних умовах ринкової економіки. Висвітлюються чинники, які впливають на професійний вибір молоді. Пропонується новий підхід розвитку мотивації до творчої праці шляхом професійного самовизначення через самопізнання, самоусвідомлення та самоорганізацію особистості методами арт-терапії.

Ключові слова: мотивація, творча праця, професійне самовизначення, самоорганізація, самоусвідомлення, арт-терапія.

Роль праці, як індивідуальної так і колективної діяльності, як форми і умови існування та розвитку людини, суспільства, ноосфери, можна розглядати як спосіб самореалізації людини в суспільному житті, в спілкуванні (комунікації, обміну інформацією), в пізнанні себе та навколишнього світу, у розвитку самовдосконалення і самоствердження, створення духовних і матеріальних благ.

Як сучасник епохи, як представник покоління кожен член суспільства обирає свій професійний шлях і стає перед вибором: приймати активну чи пасивну позицію стосовно свого професійного вибору, бути творцем своєї реальності чи підкоритися долі обставин.

Сам процес праці для людини творчої є достатньо сильним мотиватором, бо мистецтво спонукає відчувати і реалізовувати не тільки результативні (зовнішні) потреби, а і потреби внутрішні. В кожній творчій молодій людині є особлива, тільки їй притаманна індивідуальна краса, яка спонукає і надихає на оригінальність і фантазії, на досягнення нових і нових вершин.

Соціально-економічний розвиток сучасного суспільства пов'язаний з його технічним прогресом у промисловості, сільському господарстві, енергетиці, не можна відділити від розвитку духовної сфери, рівень розвитку якої є основою творчого ставлення до праці взагалі.

Фахівці творчих професій – це музиканти і драматурги, художники і скульптори, режисери і артисти різних жанрів - обирають свій професійний шлях

здебільшого у юнацькому віці, який традиційно вважається періодом інтенсивного розвитку самосвідомості особистості, коли зміна соціального статусу, нові соціальні ролі, умови та обставини, розширення соціальних контактів і новий зміст соціальних вимог до молодої людини спонукають до соціального самовизначення та формування усвідомленого образу «Я».

Існує багато вже відомих методів і підходів, які допомагають віднайти та розвинути неповторні індивідуальні здібності і якості особистості, підвищують мотиваційний рівень творчого ставлення до професійного майбутнього. У сучасній практичній психології ефективно застосовують і метод арт-терапії.

Арт-терапія - це метод терапії творчістю. Виходячи із релятивності поняття «Theгареіа» (з грецької - турбота, доглядання, лікування), його вводять у понятійний апарат психології і педагогіки. Пріоритетним значенням стає турбота про людину, де лікування розуміється як «соціально- психологічне лікування», як зміну стереотипів поведінки і підвищення адаптаційних здібностей особистості засобами художньої діяльності. В цьому контексті і сам термін «лікування» має ще один сенс відтінок - позбавлення від чогось, що можна співвідносити до корекційних і реабілітаційних функцій арт-терапії [2].

Вплив образотворчої діяльності на розвиток особистості вивчається фахівцями різних профілів: філософами, психологами, педагогами, художниками, музикантами та ін..

Виховне значення образотворчої діяльності аналізували відомі вітчизняні і закордонні вчені (О.В.Запорожець, Є.І.Ігнат'єв, В.С.Кузін, Б.М.Неменський, Н.П.Сакуліна, Б.М.Тепле, Є.А.Флєрина, Б.П.Юсєв, Б.Джефферсон, Е.Крамєр, В.Лоунфельд, У.Ламберт, К.Роуланд та ін.). Образотворча діяльність дозволяє людині передати не тільки те, що вона бачить навколо, але і свої фантазії, дати волю уяві, усвідомити і змінити своє ставлення до тих або інших явищ або подій, промальовуючи їх. Також творча діяльність сприяє культурному розвитку особистості, є важливою для емоційного і інтелектуального розвитку, формування її особистісної зрілості.

Все це притаманно для фахівців творчих професій, від яких дуже залежить духовний розвиток суспільства; ставлення до свого професійного майбутнього і буде тим фундаментом, на якому плідно розкриється творчий потенціал сучасної молодої людини.

На думку К.Юнга, образотворча діяльність являє собою внутрішню потребу – особливий інстинкт, завдяки якому людина стає інструментом вираження досвіду колективного несвідомого. У процесі індивідуалізації, що веде до усе більшого взаємопроникнення особистого і загальнолюдського, переборюється конфлікт між особистим і загальнолюдським, і людиною досягається максимальна соціальна реалізація своїх можливостей.

Методи арт-терапії через самовираження і самопізнання допомагають майбутнім фахівцям творчих спеціальностей зрозуміти й оцінити своє минуле,

розглянути сьогодення, створити образи і перспективи майбутнього; вони, приймаючи участь у арт-терапевтичному процесі, набувають досвід позитивних змін, поступово приходять до заглибленого самопізнання, самосприйняття, що є основою гармонізації особистісного розвитку.

К.Роджерс писав: «допомогти людям стати особистостями це значно важливіше, ніж допомогти їм стати математиками або знатоками французької мови...» [3].

Метод арт-терапії має певні переваги порівняно з іншими методами. Насамперед - це можливість кожної людини, незважаючи на вік, стать, рівень освіти, приймати участь у арт-терапевтичній роботі. Арт-терапія є засіб невербального спілкування, який дає змогу свої переживання, почуття, роздуми, життєві ситуації розглянути і висловити символічною мовою, яка є однією з основ образотворчого мистецтва. Використовуючи арт-терапевтичні методи у роботі з майбутніми фахівцями творчих спеціальностей з метою розвитку мотивації до творчої праці, ми бачимо як образотворча діяльність створює своєрідні «мости», які допомагають віднайти той особистісний творчий шлях, який приводить до суттєвих змін у ставленні до свого професійного майбутнього. Активізуючи і збагачуючи свої творчі здібності і можливості, молоді спеціалісти мають можливість завдяки методам арт-терапії віднайти новий шлях професійного зростання, створити свій оточуючий простір таким, який допоможе розкритися талантам і реалізуватися у практичній діяльності. Нові моделі творчого визначення відкривають нові горизонти, творче ставлення спонукає відродженню притаманних духовних цінностей, розширюється простір міжособистісної взаємодії, що так важливо для майбутніх творчих працівників.

Метод арт-терапії дає унікальну можливість людині для дослідження своїх несвідомих процесів, вираження й актуалізації прихованих ідей і станів, тих соціальних ролей, явищ і форм поведінки, які допомагають віднайти новий шлях реалізації своїх здібностей і можливостей. Форми роботи можуть бути як групові так і індивідуальні.

Результати образотворчої діяльності відображають об'єктивний стан людини, що дають можливість використовувати їх для ретроспективної оцінки проведення аналізу, досліджень, порівнянь. Цей досвід надає можливість спеціалісту творчої професії відкрити нові сторінки і образи, віднайти унікальність форм і методів для відображення художніх образів, застосовувати набутий досвід у своїй практичній діяльності.

У творчому процесі людина має можливість виражати свої думки, почуття, емоції, потреби - така робота дає високий позитивний емоційний заряд, формує активну життєву позицію і впевненість у своїх власних силах.

В контексті арт-терапевтичної роботи метод спонтанного творчого малюнку наряду з відтворенням соціального простору дійсності може створювати і моделі майбутнього. Художня діяльність збагачує комунікативні можливості і

соціальний репертуар, що дає можливість реалізувати той внутрішній потенціал молодої людини, який і буде складати в подальшому основу позитивних змін у особистості.

Хочеться звернути увагу на перевагу групової роботи арт-терапевтичним методом, яка дозволяє розвивати ціннісні соціальні навички, формує адекватну самооцінку і веде до зміцнення особистої ідентичності. Завдяки взаємній підтримки, групова робота дозволяє спостерігати результати своїх дій і їхній вплив на оточуючих; дозволяє засвоювати нові ролі, розвиває навички прийняття рішень, а головне, розвиває комунікативні навички і здатність адаптації до групових «норм».

Можливості використання арт-терапевтичного методу у роботі з майбутніми спеціалістами творчого профілю у напрямку розвитку мотивації до творчої праці відкривають широкий простір для створення нових форм роботи, розвивають такі цінні якості як вміння відчувати і спостерігати зовнішній і внутрішній світ людини.

Професійне самовизначення особистості фахівця творчої професії можна розглядати як одну із сторін його цілісного життєвого самовизначення, яке має зв'язок з процесами самопізнання, самооцінювання, формування світогляду та знаходження власної позиції і відтворення у художніх образах свого ставлення до оточуючого світу.

На сучасному етапі розвитку психології як науки розглядаються і вивчаються різні аспекти трудової діяльності фахівців творчих професій: такі як пізнання, спілкування та діяльність. Взаємовідносини психології і праці, як соціально – економічного процесу перебудови оточуючого світу, будуються на основі положень, які визначають направленість психологічної науки у забезпеченні трудової практики. Одним із цих положень є відображення значних індивідуальних особливостей та розпізнань, які притаманні кожній людині і які проявляються опосередковано у праці; фактори праці суттєво впливають на стан психіки, змінюючи її в залежності від впливу цих факторів.

Важливе наукове і практичне значення має цілісна психологічна характеристика фахівців творчих спеціальностей і, насамперед, їх творчих можливостей у період вибору і опануванню професією, коли формується творче ставлення до праці, вимальовуються індивідуальні професійні якості.

Людина творча – homo creator, людина діяльнісна - людина здатна творити своє сьогодні і своє завтра.

Професійна природність до конкретної діяльності вимірюється не тільки рівнем розвитку здібностей, але і багатьма особистісними якостями, насамперед, **характером мотиваційної сфери** – змістом мотивів, їх направленістю і ступенем активності. Індивідуальна ефективність діяльності особистості знаходиться у великій залежності від мотивації. Мотивація може компенсувати різні професійні

недоліки, але слабку мотивацію неможливо нічим компенсувати - її тільки можна **розвивати** [1].

Характер мотивації у майбутніх фахівців творчих професій (конкретні мотиви і мета, направленість, широта і інтенсивність) обумовлюється особливостями професійного поетапного становлення: природні таланти, які сприяють вибору професії, реалізація вибору, в подальшому трудова діяльність.

Активність особистості опосередкована духовним станом, вона змушує людину проявляти себе у соціумі цілісною і унікальною, стверджуючи своє неповторне «Я». Усі джерела активності особистості можна об'єднати поняттям мотиваційної сфери, яка включає в себе потреби, інтереси, установки, ідеали, наміри, направленість, нахили, переконання, а також, соціальні ролі, стереотипи поведінки, соціальні норми, правила, життєву мету і цінності, і, врешті, світосприймання в цілому.

Успіх у будь-якій діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації – тобто від прагнення самоутверджуватись, досягати високих результатів, наслідувати кумирів тощо. Чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників (мотивів) спонукають людину до діяльності, тим більше зусиль вона схильна докладати. Це можна висловити таким алгоритмом: **Мотивація — Активність — Успіх**, коли мотивовані індивіди більше працюють і, як правило, досягають кращих результатів на своєму творчому професійному шляху.

Мотивація професійної діяльності у майбутніх спеціалістів творчої праці має специфічний характер по відношенню до мотивації поведінки взагалі. Тому стосовно до завдань діагностики і прогнозування професійної придатності, її формування важливо розглядати не тільки те, які потреби збуджують молоду людину вибирати напрямок творчої діяльності (змістовні теорії мотивації), але й те як виникає намір виконувати (або не виконувати) конкретне завдання, досягати визначеної мети (процесуальні теорії мотивації).

Психічний розвиток особистості виявляє такі особливості, які спонукають до яскравого вираження індивідуальності, коли творче ставлення до професійного самовизначення допомагає розкрити її здібності, можливості та нахили.

Потребу досягати успіху (або мотивація досягнення) можна розглядати як досить стійке прагнення молодої людини отримати високі результати у своїй творчій професійній діяльності, знайти своє місце у соціальному середовищі.

Розглядаючи мотивацію досягнення, слід приділяти велику увагу і такій стратегії поведінки - як направленість на уникнення невдач, що часто зустрічаються на шляху самовдосконалення і досягнення своєї мети у спеціалістів творчого профілю.

Загальне мотивування поведінки можна розглянути як три функції взаємозв'язку:

- очікування бажаних результатів (оцінка імовірності);

- очікування винагороди (де відсутність або невідповідність зв'язку між результатом і винагородою знижують рівень мотивування);
- валентність (цінність винагороди, яку припускає для себе дана конкретна людина).

Розглянемо метод арт-терапії, який бажано використовувати для розвитку творчого ставлення до обраної професії і якій допомагає розкрити соціальне ставлення до своєї роботи.

Методика «Психологічні виміри професійного «Я» підвищує зацікавленість у молодою людини у самодослідженні, яка обрала складний шлях опанування професією дизайнера, художника, музиканта, танцюриста та ін. Адже розуміння особистісних внутрішніх процесів, усвідомлення свого ставлення, почуттів, проявів створюють відчуття впевненості і позитивної життєвої перспективи, а проявлене професійне майбутнє дає змогу ще раз подумати, замислитись і віднайти найбільш привабливе і реальне своє професійне визначення.

Не секрет, що іноді творчо обдарована молода людина просто займається улюбленим ділом, але не уявляє, що саме їй прийдеся робити у професійній роботі.

Розглянемо можливості методики «Психологічні виміри професійного «Я», яка складається з 5-ти етапів.

1 етап – «Мої улюблені заняття», дає змогу відслідкувати значимість інтересів, здібностей і можливостей.

2 етап – «Цеховий знак» дозволяє виявити через символічні прояви ставлення до себе, до своєї культури, до своєї майбутньої професії.

3 етап – «Я – професіонал» відтворює особистісне значення майбутнього фахівця, яке місце він займає у соціумі, які риси характеру йому притаманні, його емоційно – ціннісне ставлення до професії. І головне, які можливості відкриває обрана професія для особистісного зростання молодого фахівця.

4 етап – «Моя візитна картка» дає можливість побачити, як молодий фахівець хоче себе пред'явити у соціумі.

5 етап – «Я і моє професійне оточення» дає змогу побачити як можуть складатись відношення з іншими людьми у професійному просторі, які це визиває емоції і почуття, відчутти на собі вплив роботи у групі, навчитись прислухатись і налаштовуватись на оточуючих, відтворювати нові форми взаємодії, що так важливо для творчих людей, оскільки, те чим вони займаються, пов'язано більше з індивідуальною формою роботи, з мотивацією – бути завжди першим і найкращим.

Арт-терапія заснована на мобілізації творчих можливостей людини, відновлює механізми саморегуляції і самоактуалізації, які допомагають віднайти своє місце у соціумі, реалізувати себе і досягнути своєї мети.

Нові ринки, нові системи відношень будуть створюватися та входити у життя суспільства, в міру того, як будуть змінюватися епохи, старі ринки і старі системи - сучасна людина повинна бути завжди готовою до змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. М: «ПЕРСЭ», 2001.
2. Лебедева Л.Д. Практика арт - терапии: подходы, диагностика, система занятий. С -Петербург: «Речь», 2005.
3. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека: Пер. с англ. М. М. Исениной; М.: Прогресс, Универс, 1994.
4. Толочек В.А. Современная психология труда. «Питер», 2006.

Арт-терапия как метод развития мотивации к труду у будущих специалистов творческих профессий.

Статья посвящается проблеме выбора профессионального будущего специалистами творческих профессий. Рассматривается роль мотивации к творческому труду у специалистов творческого направления в современных условиях рыночной экономики. Предлагается новый подход развития мотивации к творческому труду путем профессионального самоопределения через самоусовершенствование, самосознание и самоорганизацию личности методами арт-терапии.

Ключевые слова: мотивация, творческий труд, профессиональное самоопределение, самоорганизация, самосознание, арт-терапия.

Art-therapy is a method development of motivation to labour for the future specialists of creative professions.

The article is devoted to the problem for the future specialists of the creative professions. It is considered the role of their motivation for the creative work in the contemporary situation of the worket economy. Here is proposed a new approach to the creative work motivation development by the way of professional self determination throught the selfimprovement, selfconcioussness and selforganization of the personality with a help of the art-therapy.

Key words: motivation, creative work, professional selfdetermination, selfimprovement, selfconcioussness, selforganization, art-therapy.